

Van weerbaarheid naar bereik

Kwetsbare jongeren vragen geen traject, maar een omgeving

Abstract

Weerbare jongeren bestaan niet in hun eentje. Hun kracht ontstaat in de relatie met familie, vrienden, jongerenwerk, buurt en school – en in een overheid die ondersteunt zonder over te nemen. Dit essay laat zien hoe dalende jeugdwerkloosheidcijfers kunnen verhullen dat juist de meest kwetsbare jongeren uit beeld raken, en wat er nodig is om van korte trajecten naar duurzame deelname te bewegen. Van markt naar mens betekent: niet de voorziening, maar het leven centraal; niet de statistiek, maar de jongere die zich gezien weet in zijn wijk.

Peter Paul Doodkorte i.s.m. De Overkant & Verruim de horizon

info@doodkorte.nl

Van weerbaarheid naar bereik

Kwetsbare jongeren vragen geen traject, maar een omgeving

De misleidende geruststelling van goede cijfers

Dalende cijfers, stijgende onrust

Op papier gaat het goed met jongeren op de arbeidsmarkt. De jeugdwerkloosheid is in veel Europese landen gedaald, en Nederland hoort tot de landen met de laagste percentages. Dat ziet er geruststellend uit in grafieken, tabellen en beleidsnota's. Maar achter die geruststelling schuilt een ongemakkelijke vraag: zeggen deze cijfers wel iets over de jongeren die het meest kwetsbaar zijn?

Als we alleen naar gemiddelden kijken, kunnen we het zicht verliezen op de groep die níét mee beweegt met de positieve trend. Juist de jongeren die geen werk hebben, geen opleiding volgen en weinig of geen contact hebben met instanties, verdwijnen dan gemakkelijk naar de achtergrond. Zij komen niet vanzelf in beeld, en vallen vaak ook niet op in korte evaluaties van projecten of programma's.

Wie telt mee in het succes?

Beleid wordt vaak afgerekend op resultaten die eenvoudig te meten zijn: hoeveel jongeren stroomden uit naar werk of opleiding, hoeveel trajecten zijn afgerond, hoeveel jongeren hebben een cursus gevolgd. Dat zijn begrijpelijke vragen. Ze passen bij een manier van kijken waarin we succes vooral koppelen aan aantallen en snelle, zichtbare veranderingen.

Maar die manier van meten heeft een blinde vlek. Jongeren die al redelijk dichtbij werk of

opleiding staan, profiteren relatief makkelijk van een traject. Zij zijn gemotiveerd, hebben minder problemen naast hun werkloosheid en weten doorgaans de weg naar ondersteuning beter te vinden. Voor deze groep kan een kort programma of een beperkte ondersteuning al genoeg zijn om weer aan de slag te gaan. Dat levert mooie resultaten op in de statistieken.

De jongeren die verder weg staan, hebben vaak stapeling van problemen: schulden, psychische klachten, onveilige thuissituaties, gebrek aan vertrouwen in instanties, of eerdere slechte ervaringen met hulp. Voor hen is een kort traject meestal niet voldoende. Zij vallen uit, haken af of melden zich niet eens aan. In de cijfers zie je vooral de jongeren bij wie het al enigszins werkt – niet degene bij wie het het hardst nodig is.

De jongeren die achterblijven

In heel Europa is de groep jongeren die niet werkt en geen opleiding volgt al jaren een bron van zorg. Binnen die groep valt op dat het aandeel jongeren dat langdurig niet actief is, toeneemt. Dat zijn niet alleen jongeren die tijdelijk geen baan hebben, maar jongeren die steeds verder van onderwijs, werk en hulpverlening afdrijven. Ze bouwen geen werkervaring op, raken ontmoedigd en verliezen vertrouwen in zichzelf én in het systeem om hen heen.

Dit zijn vaak ook de jongeren die we niet bereiken met standaardmiddelen. Ze openen misschien hun post niet meer, reageren niet op brieven of e-mails, en hebben weinig vertrouwen in instanties als gemeente, uitkeringsorganisatie of school. Soms zijn ze letterlijk uit beeld: geen diploma, geen werkgever, geen hulpverlener die hen nog ziet. Soms zijn ze wel zichtbaar in de wijk, maar onzichtbaar in de statistiek.

Als we succes blijven meten op basis van de jongeren die wél in trajecten zitten, blijven deze jongeren buiten beeld. Het risico is dat we achteraf concluderen dat beleid “werkt”, terwijl de groep die het meest kwetsbaar is alleen maar verder losraakt van onderwijs, werk en samenleving.

Korte termijn versus lange adem

Veel projecten voor jongeren duren een half jaar tot een jaar. Evaluaties sluiten daar meestal op aan. Er wordt dan gekeken: heeft iemand aan het eind van het traject werk, een stage of een opleiding? Als dat zo is, wordt het traject als geslaagd gezien. Dat is begrijpelijk, maar het zegt weinig over de vraag wat er daarna gebeurt.

Duurzame deelname aan de samenleving vraagt om meer dan een contract of een inschrijving. De vraag is: houdt een jongere het vol? Blijft het werk passend, is er begeleiding op de werkvloer, kan iemand terugvallen op een netwerk als het even tegenzit? Heeft de jongere genoeg inkomen om van te leven, of gaat alle energie naar overleven in plaats van ontwikkelen?

Door vooral op de korte termijn te meten, zien we niet goed wie na een paar maanden weer uitvalt. We hebben dan een systeem dat trajecten afrondt, maar niet per se levens verandert. De cijfers ogen netjes, maar ze vertellen niet het hele verhaal.

Van rustgevende cijfers naar ongemakkelijke vragen

Als we eerlijk zijn, bieden de mooie cijfers over jeugdwerkloosheid ons vooral rust aan de bestuurlijke tafel: het gaat goed, de trend is positief, we zijn op de goede weg. Maar voor de jongeren die al langer nergens bij horen, is die rust misleidend. Zij voelen zich niet vertegenwoordigd in de successen waarover we spreken. Voor hen is de afstand tot werk, onderwijs en hulp vaak juist gegroeid.

De kern van het probleem is dit: we sturen op wat we gemakkelijk kunnen meten, in plaats van op wat werkelijk telt in het leven van jongeren. Zolang we blijven rekenen in trajecten en uitstroompercentages, lopen we het risico dat we juist die jongeren over het hoofd zien voor wie nabijheid, vertrouwen en een stevige sociale omgeving het hardst nodig zijn.

In de volgende hoofdstukken ga ik daarom in op de vraag wie die “onzichtbare” jongeren zijn, waarom individuele weerbaarheid niet genoeg is, en welke rol hun omgeving en de overheid spelen in het bieden van echt perspectief.

Wie zijn de jongeren die we niet zien?

Een groep zonder vaste plek

Als we het hebben over jongeren die niet werken en geen opleiding volgen, gaat het vaak over één verzamelnaam. Maar achter die naam gaat een heel diverse groep schuil. Het zijn jongeren die geen vaste plek hebben in school, werk of hulpverlening. Ze hebben geen rooster, geen team, geen mentorgesprekken, geen stageplek. Daardoor missen ze niet alleen inkomen of een diploma, maar ook structuur, ritme en dagelijkse contacten.

Sommige van deze jongeren hebben al verschillende trajecten achter de rug: leerwerkbanen, coaching, schuldhulp, re-integratie. Andere zijn juist nooit echt aangesloten geweest op school of werk. Ze komen uit situaties waarin zorgen thuis, gezondheidsproblemen of armoede al vroeg veel aandacht vroegen. Wat ze gemeen hebben, is dat ze tussen de kieren van systemen zijn gevallen. Ze horen nergens echt bij, en precies daarom raken we het zicht op hen kwijt.

Meer dan alleen “geen baan”

Het beeld van “werkloze jongeren” doet vermoeden dat het probleem vooral economisch is: geen werk, geen inkomen. Maar bij de jongeren die het verst afstaan van school en werk is er vaak veel meer aan de hand. Denk aan:

- Onzekere of onveilige thuissituaties
- Schulden die zich opstapelen
- Psychische klachten zoals angst en depressie
- Verslaving of problematisch middelengebruik
- Eerdere ervaringen met uitval, pesten of discriminatie

Als al die dingen tegelijk spelen, is “gewoon een baan zoeken” geen realistisch advies. Het ontbreken van werk is dan eerder een symptoom dan de kern van het probleem. Deze jongeren missen vaak iemand die naast hen gaat staan, meedenkt, meeloopt en

helpt orde te scheppen in de chaos. Zonder zo'n steunpilaar blijft de drempel naar opleiding of werk simpelweg te hoog.

Buiten bereik van de bekende routes

Veel ondersteuning is ingericht op jongeren die de weg al een beetje kennen. Zij melden zich bij een loket, komen op gesprek, vullen formulieren in. De jongeren die we hier beschrijven, doen dat vaak niet (meer). Ze hebben slechte ervaringen met instanties, begrijpen de brieven niet, schamen zich of verwachten toch geen echte hulp. Soms hebben ze simpelweg andere zorgen aan hun hoofd dan een afspraak bij de gemeente.

Daardoor zien we ze niet in onze systemen. Ze staan misschien wel in een administratie, maar niemand heeft echt contact met hen. Ze zitten niet op school, komen niet op het werkplein, melden zich niet bij een hulpverlener. Ze zijn wél zichtbaar op straat, op sociale media, in buurthuizen of bij de sportclub – als ze daar al komen. Maar in de officiële trajecten zijn ze afwezig. Ze vallen buiten de bekende routes waarlangs beleid zijn doelgroep bereikt.

Jongeren die het vertrouwen kwijt zijn

Een belangrijk kenmerk van deze groep is dat het vertrouwen vaak ernstig beschadigd is. Vertrouwen in volwassenen, in instanties, in de samenleving – en soms ook in zichzelf. Misschien zijn beloftes niet nagekomen, zijn ze vaak afgewezen, of hebben ze ervaren dat hun problemen vooral als “eigen schuld” werden gezien. Dan voelt elke nieuwe uitnodiging als wéér een moment waarop je kunt falen.

Zonder vertrouwen wordt elke vorm van hulp iets om te vermijden. Je kunt beter níet opnieuw teleurgesteld worden. Dat betekent dat deze jongeren niet alleen praktische steun missen, maar ook een basaal gevoel van gezien en serieus genomen worden. Zolang dat vertrouwen niet hersteld wordt, blijft elke interventie kwetsbaar. Een traject kan alleen werken als een jongere gelooft dat het zin heeft om mee te doen.

Jongeren met veel talent, weinig kans

Het is belangrijk om niet alleen te kijken naar problemen, maar ook naar talenten. Veel van deze jongeren hebben vaardigheden die in geen enkel formulier passen. Ze zorgen voor jongere broertjes of zusjes, regelen van alles in hun familie, zijn handig met techniek, creatief, ondernemend of loyaal aan hun vrienden. Ze hebben vaak geleerd om te overleven in lastige omstandigheden.

Het pijnlijke is dat juist dit soort talenten in ons systeem weinig erkenning krijgt. We vragen om diploma's, keurige cv's, voorspelbare loopbanen. Wie buiten dat patroon valt, krijgt al snel het stempel “moeilijk” of “risicjongere”. Terwijl het in feite gaat om jongeren die in een dunne, wankel sociale omgeving zijn groot geworden. Hun potentieel komt pas tot bloei als er mensen zijn die dat zien, benoemen en ruimte maken om het verder te ontwikkelen.

Waarom deze groep centraal moet staan

Je zou kunnen denken: het gaat toch om een relatief kleine groep, waarom al die aandacht? Juist omdat deze jongeren zo weinig zichtbaar zijn, is het verleidelijk om te focussen op de grote middenmoot waarvoor beleid wél werkt. Maar als we het hebben over bestaanszekerheid, kansen en een inclusieve samenleving, zijn zij de lakmoesproef.

Een samenleving die het goed doet voor de jongeren die het meest kwetsbaar zijn, doet het bijna automatisch ook goed voor de rest. Andersom geldt dat niet. Daarom zouden deze “onzichtbare” jongeren niet aan de randen van beleid moeten staan, maar in het midden. Niet als probleemcategorie, maar als startpunt voor de vraag: wat hebben jongeren nodig om niet alleen tijdelijk mee te doen, maar zich echt thuis te voelen in school, werk en samenleving?

In het volgende hoofdstuk ga ik in op een cruciale verschuiving: van het snel “uitstromen” van jongeren uit trajecten naar het ondersteunen van duurzame deelname aan samenleving en arbeidsmarkt. Wat betekent het om niet alleen naar een einddatum van een project te kijken, maar naar de lange weg die jongeren afleggen – en de mensen die hen daarbij nodig hebben?

Van uitstroom naar duurzame deelname

Uitstroom als eindpunt of tussenstap?

In veel beleid en programma’s voor jongeren is “uitstroom” een belangrijk woord. Een traject is geslaagd als een jongere aan het eind een baan, stage of opleiding heeft. Dat is begrijpelijk: het geeft een duidelijk resultaat en is goed meetbaar. Maar de vraag is of uitstroom wel het echte eindpunt zou moeten zijn, of slechts een tussenstap.

Voor jongeren die al stevig in hun schoenen staan, kan een korte duw in de rug genoeg zijn. Zij weten de weg, hebben een netwerk en kunnen terugvallen op familie of vrienden als het even tegenzit. Voor de jongeren die we in de vorige hoofdstukken beschreven, ligt dat anders. Voor hen is het moment van uitstroom vaak juist het begin van een kwetsbare fase: ze komen in een nieuwe omgeving, met nieuwe verwachtingen, en zonder de vertrouwde begeleiders van hun traject.

Een baan is nog geen bestaanszekerheid

Als we zeggen dat een jongere “aan het werk is”, klinkt dat alsof alles goed geregeld is. Maar een baan garandeert nog geen stabiel leven. Denk aan tijdelijke contracten, onregelmatige uren, lage lonen, geen uitzicht op doorgroei, of een werksfeer waarin weinig begrip is voor persoonlijke omstandigheden. Voor jongeren met schulden, psychische druk of problemen thuis kan dat zwaar wegen.

Bestaanszekerheid betekent dat je niet elk moment bang hoeft te zijn om alles kwijt te raken. Dat je genoeg inkomen hebt om van te leven, dat je huur betaald kan worden, dat er ruimte is om te leren en fouten te maken. Voor veel kwetsbare jongeren is die zekerheid er niet. Zij bewegen van tijdelijk baantje naar tijdelijk traject, zonder dat er

echt rust en perspectief ontstaat. Op papier lijken dat successen; in hun dagelijks leven voelt het als steeds opnieuw beginnen.

De lange weg achter het succesverhaal

Wanneer we in beleidsstukken succesverhalen lezen, zien we vaak het eindresultaat: een jongere met een contract, een diploma, een eigen woning. Wat daar zelden bij staat, is de lange weg ernaartoe. De twijfels, de terugvallen, de keren dat iemand toch weer afhaakte, de rol van die ene jongerenwerker, buurvrouw of mentor die niet losliet.

Als we duurzame deelname serieus nemen, moeten we juist dát verhaal centraal zetten. Niet alleen: “heeft deze jongere aan het eind van het project werk?”, maar ook: “wat was er nodig om daar te komen, wie waren daarbij betrokken en hoe zorgen we dat deze steun niet wegvalt zodra het project ophoudt?” Het echte werk gebeurt vaak tussen de regels en buiten de tabellen om.

Wat we nu meestal níet meten

Veel evaluaties stoppen bij het einde van een traject. Er wordt gekeken naar:

- Hoeveel jongeren zijn begonnen
- Hoeveel zijn gebleven tot het einde
- Hoeveel hebben een baan, stage of opleiding gevonden

Wat we bijna nooit systematisch volgen, is wat er na zes maanden, een jaar of langer gebeurt. Blijft de jongere aan het werk? Wordt de opleiding afgemaakt? Zijn de schulden afgenomen? Is het netwerk sterker geworden? En misschien wel de belangrijkste vraag: voelt de jongere zich gezien, gesteund en minder alleen?

Het gevolg is dat we beleid bijsturen op basis van een momentopname. We weten of de start gelukt is, maar niet of het leven daarna stabiel is geworden. Zo kan een traject op korte termijn goed scoren, terwijl de lange termijn uit het zicht blijft.

Van “klaar met het traject” naar “onderweg in het leven”

Een andere manier van kijken begint bij de erkenning dat jongeren niet “af” zijn wanneer een project eindigt. Hun leven gaat door, met nieuwe drempels en nieuwe kansen. In plaats van denken in afgeronde producten – een traject, een training, een cursus – helpt het om te denken in een doorlopende route. Een route waarop verschillende mensen en plekken een rol spelen: school, werk, buurt, jongerenwerk, familie.

Daarbij hoort een verschuiving in vragen. Niet: “wanneer is iemand klaar?”, maar: “hoe zorgen we dat er altijd iemand in de buurt is die mee kan lopen?” Voor sommige jongeren is dat een leraar, voor anderen een sportcoach, jongerenwerker, werkgever of buur. Het gaat erom dat jongeren niet steeds opnieuw van nul hoeven te beginnen zodra ze van het ene loket naar het andere doorverwezen worden.

Wat betekent duurzame deelname concreet?

Duurzame deelname aan samenleving en arbeidsmarkt klinkt groot, maar laat zich in eenvoudige vragen vangen:

- Heeft een jongere iets om elke week voor op te staan?
- Zijn er mensen die hem of haar zouden bellen als hij een tijd niet komt opdagen?
- Is er ruimte om te leren en fouten te maken zonder direct alles kwijt te raken?
- Is de combinatie van werk, opleiding en persoonlijke situatie vol te houden?

Als het antwoord op deze vragen “ja” is, is de kans groot dat een jongere niet alleen tijdelijk meedoet, maar ook op langere termijn zijn of haar plek kan behouden en uitbreiden. Dan bouwen we niet aan losse trajecten, maar aan een stevige basis onder een leven.

Een andere opdracht voor beleid

Als we die verschuiving serieus nemen, verandert ook de opdracht voor beleid. Dan gaat het minder om snelle aantallen en meer om langdurige relaties. Minder om het afvinken van afgezette stappen, meer om het ondersteunen van een levensloop. Dat vraagt om samenwerking tussen onderwijs, werkgevers, gemeenten, zorg en het sociaal werk. Maar het vraagt vooral om een andere houding: niet de vraag “wanneer ben je klaar?”, maar “hoe blijven we beschikbaar?”

In de volgende hoofdstukken ga ik in op wat dat betekent voor de manier waarop we naar weerbaarheid kijken, en welke rol de sociale omgeving speelt. Want als we duurzame deelname willen, kunnen we niet alleen inzetten op individuele kracht. Dan moeten we ook investeren in de mensen en plekken om jongeren heen, zodat zij niet in hun eentje de hele last hoeven te dragen.

Waarom individuele weerbaarheid tekortschiet

Weerbaarheid als kunstje dat je kunt leren?

Als het over jongeren gaat, horen we vaak dat ze “weerbaar” moeten worden. Ze moeten nee kunnen zeggen, hun grenzen aangeven, omgaan met verleidingen, stevig in hun schoenen staan. Dat klinkt logisch en sympathiek: het leven is nou eenmaal soms hard, dus je hebt een stevige rug nodig. Maar als we weerbaarheid vooral zien als een soort trucje dat je jongeren kunt aanleren, doen we hen én de werkelijkheid tekort.

Want daarmee lijkt het alsof jongeren die het moeilijk hebben, vooral iets missen in henzelf: karakter, lef, motivatie. De boodschap wordt dan al snel: “als jij maar weerbaar genoeg bent, red je het wel”. Maar wat als de omstandigheden waarin je opgroeit zó onveilig, onrustig of onvoorspelbaar zijn, dat geen enkele training daar tegenop kan? Dan is het niet eerlijk om alles op de schouders van de jongere te leggen.

Weerbaarheid ontstaat niet in het luchtledige

Weerbaarheid is geen knop die je bij een persoon aanzet. Het groeit – of stagneert – in een omgeving. Een jongere die thuis iemand heeft die luistert, die op school een docent

heeft die vertrouwen uitspreekt, of in de wijk een jongerenwerker die hem of haar serieus neemt, staat anders in het leven dan iemand die dat allemaal moet missen.

Denk aan een jongere die opgegroeid is in armoede, met veel stress thuis. Als problemen zich opstapelen – geldzorgen, ruzies, verhuizen, wisselende hulpverleners – vraagt het al enorm veel energie om überhaupt de dag door te komen. In zo'n situatie is het niet realistisch om te verwachten dat een training van enkele weken alles verandert. Weerbaarheid heeft voeding nodig: rust, voorspelbaarheid, mensen die blijven en die niet opgeven als het lastig wordt.

De valkuil van “eigen verantwoordelijkheid”

De nadruk op individuele weerbaarheid sluit aan bij een bredere manier van denken waarin “eigen verantwoordelijkheid” centraal staat. Natuurlijk is het belangrijk dat mensen keuzes maken en verantwoordelijkheid nemen voor hun leven. Maar die gedachte kan omslaan in een verwijt: als het niet lukt, heb je blijkbaar niet genoeg je best gedaan.

Voor jongeren in kwetsbare situaties is dat extra hard. Zij horen dan: “regels zijn regels, je had maar op tijd moeten komen, je had maar beter moeten plannen.” Terwijl niemand ziet dat diezelfde jongere die ochtend zijn broertje naar school bracht, zijn moeder hielp met papieren, of nauwelijks geslapen heeft door spanning thuis. De context verdwijnt uit beeld, en daarmee ook een deel van de waarheid.

Weerbaarheid als gedeelde opgave

Als we eerlijk kijken, is weerbaarheid nooit alleen een kwestie van “ik”. Het is ook altijd een kwestie van “wij”. Een jongere kan leren om hulp te vragen, maar daar moet dan wel iemand zijn die luistert en tijd maakt. Hij of zij kan leren grenzen aan te geven, maar dat helpt alleen als de omgeving die grenzen respecteert. Je kunt jongeren uitnodigen om kansen te pakken, maar dan moeten die kansen er wél zijn – een stageplek, een werkgever die je een kans geeft, een school die meedenkt.

Weerbaarheid wordt dus mede bepaald door de vraag of je omgeving je valt, of je opvangt. Of er volwassenen zijn die je serieus nemen, ook als het een tijd niet goed gaat. Of er instellingen zijn die je niet alleen zien als dossier of risico, maar als mens. In die zin is weerbaarheid een gezamenlijke prestatie: van jongeren, hun omgeving én de instituties die hen omringen.

Het gevaar van “red je maar”

Wanneer we te veel focussen op individuele weerbaarheid, ontstaat het gevaar dat we jongeren laten spartelen in omstandigheden die eigenlijk niet houdbaar zijn. “Leer maar omgaan met stress,” zeggen we dan, terwijl we niets doen aan de bron van die stress: onzeker werk, schulden, een onveilige buurt, een volle klas waar niemand tijd heeft voor een goed gesprek.

Zo schuiven we structurele problemen af op individuele schouders. Dat is niet alleen

onrechtvaardig, het is ook ineffectief. Jongeren kunnen dan wel handvatten krijgen om met spanning om te gaan, maar zolang de onderliggende problemen blijven bestaan, blijft het dweilen met de kraan open. Op de lange termijn levert dat vooral teleurstelling op, zowel bij jongeren als bij professionals.

Van “sterke jongeren” naar “sterke omgevingen”

Een andere manier van kijken is om weerbaarheid te zien als iets dat in relaties ontstaat. Een stevige jongere staat zelden alleen; er is een vangnet van mensen en plekken. Gezinnen, vriendengroepen, sportclubs, scholen, jongerencentra, werkplekken – samen vormen zij een soort beschermende laag. Hoe sterker die laag, hoe groter de kans dat jongeren tegenslag aankunnen.

Dat betekent niet dat individuele ontwikkeling onbelangrijk is. Natuurlijk helpt het als jongeren hun talenten ontdekken, leren reflecteren, grenzen leren aangeven. Maar die persoonlijke groei krijgt pas echt kans wanneer er een omgeving is die dat ondersteunt. Een jongerenwerker die blijft komen, een mentor die niet opgeeft, een buurthuis dat open blijft, een werkgever die meeademt. Sterke jongeren en sterke omgevingen horen bij elkaar.

Wat dit vraagt van ons

Als we erkennen dat individuele weerbaarheid alleen niet genoeg is, verschuift de vraag. Niet langer: “hoe maken we jongeren weerbaar genoeg voor een harde samenleving?”, maar: “hoe maken we de samenleving veilig en steunend genoeg, zodat jongeren niet alles alleen hoeven te dragen?” Dat is een ongemakkelijker vraag, omdat hij ook iets vraagt van ons: van gemeenten, scholen, werkgevers, hulpverleners en buurtbewoners.

Het betekent dat we moeten investeren in relaties in plaats van alleen in trajecten. In plekken waar jongeren zichzelf kunnen zijn, fouten mogen maken en opnieuw mogen beginnen. In professionals die tijd krijgen om nabij te zijn, niet alleen om formulieren in te vullen. En in beleid dat begrijpt dat weerbaarheid geen individueel product is, maar een gezamenlijk proces.

In het volgende hoofdstuk ga ik in op die omgeving: de gezinnen, buurten, jongerenwerkers, sportclubs en andere mensen die het verschil maken. Hoe ziet zo'n sterke sociale omgeving eruit, en waarom is die zo bepalend voor de vraag of jongeren niet alleen overleven, maar daadwerkelijk tot hun recht komen?

De sociale omgeving als beschermende infrastructuur

Een netwerk dat om je heen staat

Geen enkele jongere groeit in z'n eentje op. Er is altijd een omgeving: ouders, broers en zussen, vrienden, burens, leraren, sporttrainers, jongerenwerkers. Samen vormen zij een soort onzichtbare infrastructuur om een jongere heen. Wanneer die infrastructuur stevig is, heeft een jongere meerdere plekken waar hij terecht kan – om te lachen, te oefenen, te klagen, fouten te maken en opnieuw te beginnen.

Zo'n netwerk biedt meer dan praktische hulp. Het geeft een gevoel van erbij horen. Als je weet dat er mensen zijn die je missen als je wegblijft, wordt het makkelijker om vol te houden op school, op je werk of in een training. En als er iets misgaat, is er iemand die belt, aanbelt of appjes stuurt. Niet om je "af te vinken", maar omdat het oprecht uitmaakt hoe het met je gaat.

De kracht van één betrouwbare volwassene

Uit allerlei onderzoeken en verhalen komt steeds weer hetzelfde terug: één stabiele, betrouwbare volwassene kan al een enorm verschil maken in het leven van een jongere. Dat kan een ouder zijn, maar ook een tante, een docent, een voetbaltrainer of een jongerenwerker. Iemand die luistert zonder meteen te oordelen. Iemand die je serieus neemt, maar ook grenzen stelt als dat nodig is.

Voor jongeren die veel wisselingen meemaken – in school, hulpverlening of thuis – is zo'n vaste relatie extra belangrijk. Als leraren komen en gaan, hulpverleners voortdurend wisselen en afspraken steeds veranderen, wordt het moeilijk om nog vertrouwen op te bouwen. Dan is die ene volwassene die blijft komen, en je niet uit het oog verliest als het misgaat, letterlijk een ankerpunt in een onrustige wereld.

Vrienden, clubs en sport als oefenplaatsen

Naast volwassenen spelen leeftijdsgenoten en groepsplekken een grote rol. Vrienden, sportteams, muziekverenigingen, gaminggroepen, dansclubs: het zijn allemaal oefenplaatsen. Jongeren leren er samenwerken, ruzies uitpraten, elkaar aanmoedigen en aanspreken. Ze ontdekken wat ze goed kunnen én waar het schuurt.

Voor jongeren die zich op andere plekken niet gezien voelen – bijvoorbeeld op school of bij instanties – kan zo'n groep het verschil maken tussen afhaken en doorgaan. Een team waarin je wordt gemist als je er niet bent, een coach die vraagt hoe het echt met je gaat, medeleden die je meenemen naar activiteiten: dat zijn vormen van steun die moeilijk in beleidstaal te vangen zijn, maar in het dagelijks leven goud waard.

De wijk als ontmoetingsplek of als struikelblok

Ook de buurt waarin je opgroeit is onderdeel van je sociale omgeving. In sommige wijken zijn er laagdrempelige plekken waar jongeren mogen "zijn": een jongerencentrum, een sportveld waar niet meteen wordt gejaagd op overlast, een buurthuis waar iemand de deur open doet. Daar ontstaat contact tussen jongeren, buurtbewoners en professionals. Mensen kennen elkaars gezichten en verhalen. Dat schept vertrouwen.

In andere wijken ontbreekt die structuur. Er is weinig ruimte om elkaar te ontmoeten, voorzieningen zijn wegbezuinigd of alleen op bepaalde tijden open. Dan wordt de straat zelf de belangrijkste ontmoetingsplek, zonder begeleiding, zonder veilige volwassenen in de buurt. De buurt kan dan van een beschermende omgeving veranderen in een plek waar spanningen en verleidingen juist toenemen.

Informele steun die vaak onzichtbaar blijft

Een belangrijk deel van de steun aan jongeren is informeel: het staat niet in een beleidsplan en komt in geen rapportage terug. Denk aan een buurvrouw die elke week even vraagt hoe het gaat, een oudere jongen die een jongere meeneemt naar de sportschool, een vrijwilliger die helpt met huiswerk of sollicitatiebrieven, een buurthuismedewerker die achter de schermen belt met een school of gemeente.

Deze informele steun is vaak kwetsbaar. Ze hangt aan afzonderlijke personen, aan toevallige ontmoetingen, aan kleine initiatieven. Juist daardoor sluit ze vaak goed aan bij wat jongeren nodig hebben: nabijheid, vertrouwen, iemand die je kent en begrijpt. Tegelijk is dit precies het soort werk dat snel onder druk komt te staan als er bezuinigd wordt, regels strenger worden of de nadruk te veel op “harde resultaten” komt te liggen.

Een sociale omgeving die ook grenzen stelt

Een sterke omgeving is niet alleen warm en zorgzaam, maar durft ook grenzen te stellen. Wanneer een jongere afglijdt richting schulden, schooluitval of criminaliteit, zijn het vaak mensen uit de directe omgeving die als eerste signalen oppikken. Een ouder die merkt dat het misgaat, een jongerenwerker die ziet dat iemand zich terugtrekt, een trainer die merkt dat afspraken niet meer worden nagekomen.

Als er dan een netwerk is dat onderling contact heeft – ouders, school, jongerenwerk, buurtbewoners – kunnen zorgen snel gedeeld worden. Niet om iemand weg te zetten als “probleem”, maar om samen te kijken: wat is er aan de hand en wat is nu helpend? Dat is iets anders dan harde controle van buitenaf; het gaat om betrokkenheid van binnenuit, vanuit mensen die een jongere al kennen en om hem of haar geven.

Waarom deze infrastructuur niet vanzelf ontstaat

Het zou mooi zijn als een sterke sociale omgeving vanzelf groeit, maar dat is niet altijd zo. In sommige gezinnen is de druk zo groot dat er weinig ruimte is voor steun. In sommige wijken is er weinig onderling vertrouwen of zijn er spanningen die al lang spelen. Ook kunnen eerdere ervaringen met instanties het moeilijk maken om samen te werken aan oplossingen: “we lossen het zelf wel op” of juist “het heeft toch geen zin”.

Daarom is het belangrijk om deze infrastructuur niet als iets vanzelfsprekends te beschouwen. Ze moet onderhouden worden: door tijd, aandacht, ruimte en soms ook geld. Het vraagt om mensen die verbinden, om plekken waar ontmoeting mogelijk is, en om een houding van wederzijds respect – tussen bewoners onderling, en tussen bewoners en professionals.

In het volgende hoofdstuk ga ik in op enkele van die schakels in de omgeving die in de praktijk een groot verschil maken: jongerenwerk, buurtinitiatieven en andere vormen van buurtkracht. Hoe werken zij in het dagelijks leven, en wat leren we daarvan over wat jongeren écht nodig hebben om niet alleen los te komen van problemen, maar ook stevig te wortelen in hun wijk en hun toekomst?

Jongerenwerk en buurtkracht als vroegsignalerende schakels

Degene die je wél ziet staan

Voor veel kwetsbare jongeren is een jongerenwerker of buurtvrijwilliger de eerste volwassene buiten het gezin die echt naar hen luistert. Niet in een kantoor, maar op straat, in het jongerencentrum, in de sportzaal of online. Ze komen hen tegen in hun eigen leefwereld, zonder afspraakbrief of wachttijd. Dat klinkt eenvoudig, maar is in de praktijk van grote betekenis: je wordt niet benaderd als “cliënt” of “dossier”, maar als mens.

Juist doordat jongerenwerkers en actieve buurtbewoners dichtbij jongeren staan, merken zij vaak als eersten dat het niet goed gaat. Ze zien wie ineens wegblijft, wie stiller wordt, wie met de verkeerde groep optrekt, of wie opeens veel geld of dure spullen heeft. Die signalen komen niet altijd in een officieel systeem terecht, maar ze zijn wél de realiteit van alledag.

Vroeg erbij zijn, voordat het escaleert

Omdat jongerenwerkers en buurtinitiatieven zo dicht op de leefwereld zitten, kunnen zij al in actie komen voordat problemen onhoudbaar worden. Dat kan klein en laagdrempelig beginnen: een gesprek na een sportactiviteit, een appje, een uitnodiging voor een maaltijd of een workshop. Soms is dat genoeg om een jongere weer een beetje richting te geven of om de drempel te verlagen naar school, hulpverlening of werk.

Het grote verschil met veel formele trajecten is de timing. Waar officiële instanties vaak pas in beeld komen bij grote problemen – schooluitval, politiecontact, hoge schulden – zien jongerenwerkers en buurtinitiatieven de signalen eerder. Zij kunnen samen met jongeren en hun omgeving zoeken naar oplossingen voordat er een crisis ontstaat. Dat scheelt ellende voor de jongere en zijn omgeving, en uiteindelijk ook druk en kosten voor het systeem.

Activiteiten als ingang, niet als doel

Van buitenaf lijken sporttoernooien, creatieve workshops, game-avonden of meisjesgroepen soms “leuke extra’s”. Maar in de praktijk zijn dit vaak de ingangen voor serieuze gesprekken en steun. Door samen iets te doen, ontstaat vertrouwen. Een jongerenwerker leert de groep kennen, ziet de verhoudingen, merkt wie moeite heeft met samenwerken, wie snel ontploft of juist alles inslikt.

Via die weg kunnen onderwerpen aan bod komen die anders moeilijk bespreekbaar zijn: schulden, spanning thuis, verleidingen van snel geld, zorgen over de toekomst. De activiteit is dan geen doel op zich, maar een middel om relaties op te bouwen waarin ook lastige thema’s besproken kunnen worden. Zonder die relatie zijn gesprekken over risico’s vaak leeg of moralistisch; mét die relatie kunnen ze echt binnenkomen.

Buurtinitiatieven als bruggenbouwers

Naast professionele jongerenwerkers spelen buurtinitiatieven – zoals buurtouders, vrijwilligersgroepen of informele mentornetwerken – een belangrijke rol. Deze mensen wonen zelf in de wijk, kennen de straten, de gezinnen en de verhalen. Voor jongeren zijn het vaak herkenbare gezichten: de vader die altijd op het plein staat, de buur die al jaren actief is, de oudere jongere die “het zelf ook heeft meegemaakt”.

Zij kunnen een brug slaan tussen jongeren en instanties. Als er zorgen zijn, weten zij vaak wie ze kunnen bellen bij de school, de gemeente of de politie. Tegelijkertijd kunnen zij uitleggen hoe beleid aanvoelt op straat, welke aanpak wel of niet werkt en welke woorden jongeren wel of niet vertrouwen geven. Zo helpen zij voorkomen dat er alleen óver jongeren wordt gepraat, en niet mét hen.

Vertrouwen dat je niet kunt afdwingen

Wat jongerenwerk en buurtkracht zo waardevol maakt, is het vertrouwen dat er vaak ontstaat. Dat vertrouwen laat zich niet opleggen via een formulier of een projectplan. Het groeit omdat jongeren merken: deze persoon blijft, ook als ik moeilijk doe; deze persoon luistert, ook als ik het zelf niet goed kan uitleggen; deze persoon komt niet alleen langs als het misgaat, maar is er ook als het goed gaat.

Dat vertrouwen is precies wat nodig is om lastige stappen te zetten: een schuldhulptraject in, terug naar school, een gesprek met de wijkagent, hulp zoeken voor psychische klachten. Zonder iemand naast je voelt zo’n stap al snel als opnieuw het risico lopen op afwijzing of oordeel. Met iemand naast je wordt het iets dat je samen aangaat.

Niet “de zachte kant”, maar een harde voorwaarde

In discussies over beleid worden jongerenwerk en buurtinitiatieven soms weggezet als “de zachte kant”, in tegenstelling tot de “harde” instrumenten als regelgeving, handhaving of verplichte trajecten. Maar in het leven van jongeren is het vaak precies andersom. Zonder een stevige relatie, een vertrouwde plek en iemand die je kent, zijn regels en verplichtingen vooral bedreigend. Met die basis kunnen afspraken juist houvast geven.

Je zou kunnen zeggen: jongerenwerk en buurtkracht vormen de ondergrond waarop andere interventies kunnen landen. Zonder die ondergrond kaatsen veel goedbedoelde plannen af. Daarom zijn deze vormen van nabijheid geen luxe extra, maar een harde voorwaarde voor duurzame verandering. Ze maken het verschil tussen jongeren die even “meedoen voor de cijfers” en jongeren die echt een stap vooruit zetten in hun leven.

Wat we van deze schakels kunnen leren

Als we kijken naar wat jongerenwerkers en buurtinitiatieven in de praktijk doen, zien we een aantal terugkerende elementen:

- Ze zijn aanwezig, ook als er geen probleem is
- Ze bouwen relaties op voordat er een crisis ontstaat
- Ze kennen de context van een jongere – gezin, school, straat
- Ze spreken zowel de taal van jongeren als die van instellingen
- Ze denken in hoop en mogelijkheden, maar zijn niet blind voor risico's

Dat zijn precies de elementen die we breder in het systeem nodig hebben. Niet alleen in het sociaal werk, maar ook in onderwijs, jeugdzorg, re-integratie en zelfs in hoe werkgevers met jonge medewerkers omgaan.

In het volgende hoofdstuk ga ik daarom nog een stap verder. Dan zoom ik uit van losse personen en initiatieven naar de vraag: hoe wordt een hele wijk weerbaar? Wat gebeurt er als sociale netwerken elkaar weten te vinden, als er vertrouwen en gezamenlijke verantwoordelijkheid ontstaat, en als er niet alleen wordt gereageerd op incidenten, maar samen wordt gewerkt aan een veilige, hoopvolle omgeving voor jongeren?

Van losse hulp naar gemeenschapskracht

Meer dan een verzameling goede bedoelingen

Een wijk wordt niet sterker alleen omdat er aardige mensen wonen of omdat er hier en daar een initiatief is. Gemeenschapskracht ontstaat pas echt wanneer mensen elkaar weten te vinden, elkaar vertrouwen en bereid zijn om in actie te komen als dat nodig is. Het gaat dus niet alleen om contact, maar ook om betrokkenheid en verantwoordelijkheid.

Dat maakt dit hoofdstuk belangrijk. Jongeren hebben niet genoeg aan een paar losse steunfiguren als de omgeving als geheel zwak, versnipperd of wantrouwend is. Pas als relaties, plekken en initiatieven met elkaar verbonden raken, ontstaat er iets stevigere: een wijk die niet alleen reageert als het misgaat, maar ook zelf draagt, opvangt en bijstuurt.

Wat een sterke wijk anders maakt

In een sterke wijk kennen mensen elkaar niet per se allemaal goed, maar ze herkennen elkaar wel. Er zijn vertrouwde gezichten op straat, in het buurthuis, op school en bij sportclubs. Bewoners, professionals en vrijwilligers weten wie een rol speelt in de buurt, en er zijn korte lijnen als er iets aan de hand is.

Voor jongeren is dat van grote betekenis. In zo'n wijk zijn er meerdere ogen en oren die signalen opvangen. Iemand merkt dat een jongere niet meer naar training komt, een ander ziet dat het thuis niet lekker loopt, weer een ander hoort iets over schulden of spanningen. Als zulke signalen gedeeld kunnen worden in een sfeer van vertrouwen, kan snel en menselijk worden gehandeld. Niet vanuit paniek, maar vanuit nabijheid.

Vertrouwen als stille basis

Veel van wat in een wijk werkt, rust op iets wat je niet direct kunt meten: vertrouwen. Vertrouwen dat je elkaar kunt aanspreken zonder ruzie te krijgen. Vertrouwen dat een

professional niet meteen met een zwaar middel komt. Vertrouwen dat een buurtinitiatief serieus genomen wordt door de gemeente. En voor jongeren: vertrouwen dat volwassenen niet alleen komen corrigeren, maar ook komen luisteren.

Zonder vertrouwen trekken mensen zich terug. Dan bemoeit niemand zich nog ergens mee, uit angst voor gedoe, onbegrip of afwijzing. Jongeren voelen dat haarfijn aan. Zij merken snel of een buurt vooral op afstand kijkt, of dat mensen werkelijk bereid zijn om te investeren in contact. Juist daarom is vertrouwen geen zachte bijzaak, maar de stille basis van een veilige en weerbare omgeving.

Elkaar durven aanspreken

Een sterke gemeenschap is niet alleen warm en vriendelijk, maar ook duidelijk. Bewoners, ouders, jongerenwerkers en anderen moeten elkaar en jongeren soms kunnen aanspreken op gedrag. Niet vanuit vernedering of machtsvertoon, maar vanuit betrokkenheid: “zo doen we dat hier niet” of “ik maak me zorgen om je”.

Dat aanspreken werkt alleen als er al iets van relatie is. Een onbekende volwassene die zomaar ingrijpt, roept eerder weerstand op. Maar iemand die bekend is, die je vaker ziet en die ook positieve aandacht geeft, heeft meer gezag. Zo ontstaat een vorm van sociale bescherming van binnenuit: geen harde controle van bovenaf, maar een buurt die laat merken dat gedrag ertoe doet en dat niemand er helemaal alleen voor staat.

Waarom losse projecten niet genoeg zijn

Veel beleid werkt in projecten: tijdelijk geld, een afgebakende looptijd, meetbare doelen. Dat kan nuttig zijn om iets op gang te brengen. Maar gemeenschapskracht laat zich niet bouwen volgens de logica van een projectplan. Vertrouwen groeit langzaam. Samenwerking tussen bewoners en professionals kost tijd. Jongeren testen eerst of iemand echt blijft.

Daarom vallen sommige goedbedoelde initiatieven na korte tijd weer stil. Niet omdat het idee slecht was, maar omdat de tijd ontbrak om relaties te laten groeien. Als een project stopt zodra het net bekend begint te worden in de wijk, moet de opbouw telkens opnieuw beginnen. Dat is vermoeiend voor bewoners en verwarrend voor jongeren. Zij leren dan vooral dat veel dingen tijdelijk zijn.

Jongeren horen erbij, niet ernaast

Een wijk wordt pas echt sterk als jongeren niet alleen onderwerp van gesprek zijn, maar ook deel van de oplossing. Te vaak wordt er óver hen gesproken: in overleggen, veiligheidsplannen, buurtapps en rapporten. Maar jongeren weten zelf vaak heel goed wat er speelt op straat, waar spanningen zitten, welke plekken veilig voelen en welke juist niet.

Als jongeren worden betrokken bij activiteiten, buurtverbetering of het oplossen van spanningen, verandert er iets wezenlijks. Dan zijn zij niet alleen de groep waar beleid iets mee moet, maar mede-eigenaar van hun omgeving. Dat vergroot hun

verantwoordelijkheid, maar ook hun gevoel dat ze ertoe doen. En juist dat gevoel – ertoe doen – is een belangrijke bouwsteen van weerbaarheid.

Van reageren naar samen dragen

In zwakke wijken draait veel om incidenten. Er is onrust, er gebeurt iets, professionals rukken uit, daarna keert de stilte terug tot het volgende probleem zich aandient. In sterke wijken is er meer draagkracht tussen die incidenten in. Er zijn vaste contacten, ritmes, ontmoetingen en netwerken die blijven bestaan, ook als het even rustig is.

Dat verschil is groot. Reageren op problemen is nodig, maar samen dragen voorkomt dat elk probleem meteen uitgroeit tot een crisis. Voor jongeren betekent dit dat zij niet alleen in beeld komen als er iets misgaat, maar ook op gewone momenten. Juist die gewone aanwezigheid van betrokken volwassenen, actieve bewoners en vertrouwde plekken maakt een wijk weerbaar.

De wijk als plek van toekomst

Als een wijk sterk genoeg is om jongeren op te vangen, te corrigeren en kansen te bieden, wordt zij meer dan een woonplek. Dan wordt zij een oefenruimte voor volwassen worden. Een plek waar je kunt vallen zonder meteen weg te zakken. Waar iemand je ziet, waar iemand naar je vraagt, waar er ruimte is om je opnieuw te verhouden tot school, werk en jezelf.

Dat is uiteindelijk waar gemeenschapskracht over gaat: niet alleen over veiligheid of overlast, maar over de vraag of een wijk jongeren helpt om een toekomst op te bouwen.

In het volgende hoofdstuk komt daarom de rol van de overheid aan bod. Want als gemeenschapskracht zo belangrijk is, wat betekent dat dan voor gemeenten en andere overheden? Hoe steun je wat van onderop groeit, zonder het over te nemen of plat te slaan met regels en afrekenlogica?

De overheid als steunende kracht, niet als sturende machine

De overheid blijft nodig

Als de kracht van jongeren voor een groot deel groeit in hun omgeving, kan makkelijk het misverstand ontstaan dat de overheid dan maar een stap terug moet doen. Alsof buurten, ouders, jongerenwerk en lokale initiatieven het verder zelf maar moeten oplossen. Maar zo simpel is het niet. Juist als de sociale omgeving belangrijk is, blijft de overheid nodig.

Niet omdat zij alles moet overnemen, maar omdat zij voorwaarden kan scheppen die anderen niet zomaar zelf kunnen organiseren. Denk aan geld, continuïteit, ruimte, verbinding tussen partijen en bescherming van publieke waarden. Zonder die steun blijven veel goede initiatieven afhankelijk van toeval, losse personen of tijdelijke energie. Dan wordt gemeenschapskracht bewonderd, maar niet echt gedragen.

Van regelen naar mogelijk maken

De rol van de overheid verandert dus, maar verdwijnt niet. In plaats van alles van bovenaf te ontwerpen, is het vaak zinvoller om van onderop te kijken: wat leeft hier al, wie zijn hier actief, waar zit vertrouwen, wat ontbreekt nog? Dat vraagt om een overheid die eerst luistert en kijkt, en pas daarna ingrijpt.

Dat is iets anders dan niets doen. Het betekent juist actief mogelijk maken. Een gemeente kan partijen bij elkaar brengen, een ruimte beschikbaar stellen, langdurige financiering bieden, knelpunten wegnemen en zorgen dat scholen, jongerenwerk, politie en zorg elkaar beter weten te vinden. De overheid is dan geen machine die een standaardoplossing uitrolt, maar een steunende kracht die helpt om lokale energie te laten groeien.

Steun zonder overname

Hier zit ook meteen het lastigste punt. Initiatieven in buurten hebben vaak steun nodig, maar verliezen hun kracht als die steun omslaat in overname. Zodra een buurtinitiatief gevangen raakt in formulieren, verplichte formats, korte verantwoordingscycli en strak opgelegde doelen, verdwijnt vaak precies wat het sterk maakte: flexibiliteit, nabijheid en vertrouwen.

Dat is een terugkerend probleem. Veel lokale initiatieven werken vanuit relaties. Ze doen wat nodig is op het moment dat het nodig is. Soms is dat een bijeenkomst, soms een wandeling, soms bemiddelen tussen jongeren en ouders, soms gewoon aanwezig zijn. Zo'n manier van werken past slecht bij systemen die vooral willen weten hoeveel activiteiten zijn uitgevoerd, hoeveel deelnemers er waren en welk resultaat precies op welke datum geboekt is.

Waarom korte projecten zo vaak tekortschieten

Vanuit bestuurlijk oogpunt zijn tijdelijke projecten aantrekkelijk. Ze zijn afgebakend, overzichtelijk en meetbaar. Maar voor jongeren en buurten werken ze vaak averechts. Vertrouwen groeit niet in drie maanden. Een relatie met jongerenwerkers of buurtinitiatieven ontstaat niet op commando. En een wijk verandert niet volgens de kalender van een subsidieronde.

Korte looptijden maken veel kapot wat juist langzaam moet groeien. Professionals zijn bezig met verlengen in plaats van verdiepen. Bewoners weten niet of iets blijft bestaan. Jongeren leren opnieuw dat steun tijdelijk is en dat mensen weer verdwijnen zodra het geld op is. Daardoor gaat niet alleen energie verloren, maar ook geloofwaardigheid. De boodschap wordt impliciet: we zijn er even, maar niet echt voor de lange duur.

Gelijkwaardigheid in plaats van wantrouwen

Als overheid en lokale initiatieven goed willen samenwerken, is gelijkwaardigheid cruciaal. Dat betekent dat bewoners, jongerenwerkers en informele netwerken niet alleen uitvoerders zijn van beleid dat elders is bedacht. Hun kennis van de wijk is

wezenlijk. Zij weten vaak eerder wat werkt, waar spanningen oplopen en welke benadering vertrouwen oproept of juist beschadigt.

Toch is de verhouding vaak scheef. De overheid betaalt, bepaalt en controleert; de wijk moet uitvoeren en verantwoorden. Dat leidt gemakkelijk tot wantrouwen aan beide kanten. De gemeente vindt initiatieven soms te los of te onvoorspelbaar. Initiatieven ervaren de gemeente juist als stroperig, afstandelijk of dominant. Als die logica blijft bestaan, komt echte samenwerking moeilijk van de grond.

Wat een steunende overheid concreet doet

Een overheid die gemeenschapskracht serieus neemt, doet een aantal dingen anders.

- Ze biedt meerjarige steun in plaats van alleen kortlopende projectsubsidies.
- Ze stuurt op richting en publieke waarden, niet op elk detail van de uitvoering.
- Ze verbindt formele partijen zoals school, zorg en politie met informele netwerken in de wijk.
- Ze geeft professionals en initiatieven ruimte om te leren, te proberen en bij te sturen.
- Ze kijkt niet alleen naar snelle resultaten, maar ook naar de opbouw van vertrouwen en relaties.

Dat klinkt misschien minder strak dan een klassiek projectmodel, maar het past beter bij de werkelijkheid van jongeren en buurten. Juist waar problemen hardnekkig zijn, moet steun stabiel zijn.

Niet alles overal hetzelfde

Een andere valkuil van de overheid is de neiging om werkende voorbeelden snel te willen kopiëren. Wat in de ene wijk goed loopt, moet dan ook in andere wijken worden ingevoerd. Dat lijkt logisch, maar buurten verschillen sterk van elkaar. De geschiedenis, de samenstelling van bewoners, het niveau van vertrouwen, de aanwezigheid van sleutelfiguren en de aard van de problemen lopen uiteen.

Daarom werkt een standaardaanpak vaak niet. Wat nodig is, is geen kopie, maar maatwerk. Dat vraagt van de overheid om bescheidenheid: niet denken dat een blauwdruk overal toepasbaar is, maar per wijk opnieuw willen begrijpen wat nodig is. Niet de vorm kopiëren, maar de onderliggende les meenemen: begin klein, sluit aan bij wat er al is en bouw van daaruit verder.

De overheid als bondgenoot

Misschien is dat wel de beste manier om deze rol te beschrijven: de overheid als bondgenoot. Niet als opdrachtgever die van bovenaf vertelt wat er moet gebeuren, en ook niet als afwezige partij die alles overlaat aan bewoners. Een bondgenoot helpt dragen, beschermt waar nodig, schept ruimte en blijft aanwezig, juist als snelle resultaten uitblijven.

Voor jongeren maakt dat een groot verschil. Want als de overheid zich alleen laat zien in regels, handhaving of tijdelijke projecten, dan voelt het systeem ver weg en hard. Maar

als zij helpt om plekken, relaties en initiatieven mogelijk te maken die jongeren werkelijk dragen, krijgt beleid een menselijker gezicht. Dan wordt de overheid niet de partij die vooral eist, maar ook de partij die meehelpt om toekomst mogelijk te maken.

In het volgende hoofdstuk komt de bredere beweging in beeld: van markt naar mens. Want achter de vragen over jongeren, buurten en overheid ligt een grotere keuze verscholen. Willen we een samenleving die vooral organiseert op snelheid, prestaties en systemen, of een samenleving die begint bij relaties, nabijheid en menswaardig perspectief?

Van markt naar mens in het sociaal domein

Wanneer de systeemlogica de boventoon voert

In de afgelopen jaren is het sociaal domein steeds meer gaan werken met woorden als “effectiviteit”, “doelmatigheid” en “output”. We meten aantallen trajecten, doorlooptijden, kosten per jongere en uitstroompercentages. Dat is niet per se verkeerd: publieke middelen vragen om verantwoording. Maar als deze manier van kijken de boventoon voert, ontstaat er een risico.

Het gevaar is dat jongeren niet langer in de eerste plaats als mens worden gezien, maar als “casus” in een proces. Een traject wordt dan een product dat “geleverd” moet worden, binnen een bepaalde tijd en tegen een bepaalde prijs. In die logica lijken jongeren op klanten in een markt: wie binnen de standaard past, krijgt een passend aanbod; wie dat niet doet, valt sneller buiten de boot.

De grenzen van denken in producten

Denken in producten en markten heeft in sommige sectoren vernieuwend gewerkt. Er kwam meer keuze, meer aandacht voor resultaten, meer prikkels om te verbeteren. Maar bij jongeren in kwetsbare situaties loopt dit snel vast. Hun leven laat zich niet netjes opdelen in losse producten met een begin en een einde. Problemen hangen samen, omstandigheden veranderen continu, en vertrouwen laat zich niet in een standaardpakket gieten.

Wanneer ondersteuning wordt vormgegeven als een set van losse producten – een cursus hier, een traject daar, een kort programma elders – blijven jongeren zelf vaak tussen die producten in staan. Ze moeten zich telkens opnieuw aanpassen aan de eisen van het aanbod, in plaats van dat het aanbod zich buigt naar hun werkelijkheid. De vraag “wat hebben we in de winkel liggen?” wordt dan belangrijker dan de vraag “wat heeft deze jongere nu nodig?”.

Van probleem naar leven

De [beweging van markt naar mens](#) begint met een verschuiving van focus. Niet langer het probleem centraal – werkloosheid, schulden, schooluitval – maar het leven van de jongere. Wie is deze persoon? Hoe ziet zijn of haar dag eruit? Wie zijn belangrijk? Waar

zit spanning, waar zit hoop? Dat lijkt misschien minder “efficiënt”, maar in de praktijk bespaart het juist veel misverstanden en mislukte trajecten.

Als het leven centraal staat, wordt duidelijk dat werk of opleiding slechts onderdelen zijn van een groter geheel. Een baan kan bijvoorbeeld niet vol te houden zijn als er thuis continu stress is. Een opleiding kan onhaalbaar zijn als iemand zich onveilig voelt in de klas. Door breder te kijken, wordt ondersteuning minder een reeks losse interventies en meer een samenhangend verhaal.

Van voorziening naar relatie

Een tweede verschuiving is die van voorziening naar relatie. In een marktlogica staat het aanbod centraal: welke voorzieningen zijn er, welke stappen kan iemand doorlopen? In een mensgerichte benadering begint alles bij de vraag: wie staat naast deze jongere? Wie kent hem of haar, wie blijft, wie komt terug? De relatie wordt dan niet een middel om een voorziening aan de man te brengen, maar het hart van de ondersteuning.

Dat zie je in het werk van jongerenwerkers, mentoren en vrijwilligers. Hun meerwaarde zit niet in een strak omljnd product, maar in het feit dat zij blijven komen, ook als de officiële trajecten afgelopen zijn. Ze kennen de context, ze spreken dezelfde taal, ze kunnen schakelen tussen verschillende werelden. In termen van een markt is dat moeilijk te vangen; in termen van menselijkheid is het precies wat nodig is.

Van snelle score naar lange adem

Een derde verschuiving gaat over tijd. In een markt denken we vaak in korte cycli: projecten, kwartaalcijfers, “quick wins”. Bij jongeren die al veel hebben meegemaakt, werkt dat niet. Hun vertrouwen win je niet in één gesprek. Bestaanszekerheid bouw je niet in drie maanden op. Gemeenschapskracht ontstaat niet in het tempo van een subsidieronde.

Van markt naar mens betekent daarom ook: accepteren dat sommige dingen langzaam gaan. Dat echte verandering eerder een groeiproses is dan een snelle ingreep. Dat de waarde van een jongerenwerker, een buurtinitiatief of een mentor niet alleen zit in zichtbare resultaten, maar in de stille opbouw van vertrouwen, structuur en hoop. Dat vraagt om beleid dat ruimte laat voor de lange adem.

Van sturen op gemiddelden naar zien wie achterblijft

De marktlogica houdt van gemiddelden: een gemiddelde score, een gemiddelde uitstroom, een gemiddelde tevredenheid. Maar in het sociaal domein is het juist belangrijk om te zien wie niet meekomt. De jongeren die buiten beeld raken, zijn niet “restschade” van verder succesvol beleid. Zij zijn de reden waarom dat beleid niet af is.

Een mensgerichte benadering kijkt daarom niet alleen naar het algemene succes, maar vraagt steeds: wie ontbreekt hier? Welke jongeren zien we niet in onze trajecten, op school, op het werk? Wat zegt dat over de manier waarop we georganiseerd zijn? Die

vragen zijn confronterend, maar noodzakelijk als we werkelijk niemand willen kwijtraken.

Wat verandert er dan concreet?

De beweging van markt naar mens is geen abstract ideaalbeeld. Ze heeft praktische gevolgen:

- Gesprekken beginnen niet met formulieren, maar met luisteren
- Ondersteuning wordt minder “one size fits all” en meer maatwerk, in samenhang met de omgeving
- Professionals krijgen ruimte om relaties op te bouwen, niet alleen om producten af te leveren
- Jongeren worden niet alleen bevraagd als doelgroep, maar betrokken als medeontwerpers van oplossingen
- Bij succes kijken we niet alleen naar aantallen, maar ook naar verhalen en ervaringen

Dat betekent niet dat cijfers onbelangrijk worden. Het betekent wel dat ze in dienst staan van het verhaal, en niet andersom.

Jongeren als kompas voor een menselijker systeem

Kwetsbare jongeren houden het systeem een spiegel voor. Als zij uit beeld raken, is dat niet alleen hun probleem, maar een signaal dat er iets wringt in de manier waarop samenleving en overheid zijn georganiseerd. Hun ervaringen vertellen iets over wachttijden, over drempels, over hoe regels uitpakken, over hoe veilig of onveilig het voelt om hulp te zoeken.

Van markt naar mens betekent dan ook: bereid zijn om te leren van die ervaringen. Niet om jongeren nog eens door te lichten, maar om samen te onderzoeken wat er anders kan. Dat maakt hen niet alleen ontvangers van beleid, maar mede-bouwers van een menselijker systeem.

In het laatste hoofdstuk komt de kern samengebond: wanneer kunnen we zeggen dat beleid voor jongeren geslaagd is? Niet wanneer de cijfers er netjes uitzien, maar wanneer ook de jongeren die nu het verst weg lijken, weer uitzicht krijgen op een leven waarin ze meetellen, meedoen en zich veilig genoeg voelen om hun toekomst op te bouwen.

Wanneer beleid echt geslaagd is

Mooie cijfers, maar voor wie?

Aan het begin van dit essay stonden de geruststellende cijfers centraal: dalende jeugdwerkloosheid, goede scores in internationale vergelijkingen, nette grafieken in rapporten. Gaandeweg werd duidelijk dat die cijfers maar een deel van het verhaal vertellen. Ze zeggen weinig over jongeren die niet in beeld zijn, geen gebruik maken van voorzieningen, of steeds uitvallen na een traject.

De vraag dringt zich daarom op: wanneer mogen we eigenlijk zeggen dat beleid voor jongeren geslaagd is? Is dat het moment waarop de indicatoren kloppen, of het moment waarop jongeren zelf ervaren dat ze meer grip, meer steun en meer toekomst hebben? Die twee vallen helaas niet vanzelf samen.

De lakmoesproef: de jongeren die het verst weg staan

Als er één groep is die beleid op de proef stelt, dan zijn het de jongeren die het verst afstaan van school, werk en hulpverlening. Jongeren zonder diploma, zonder vast inkomen, zonder stabiele volwassenen om zich heen. Jongeren die slechte ervaringen hebben opgedaan met instanties, of die simpelweg niet meer geloven dat er echt naar hen geluisterd wordt.

Beleid dat voor hen werkt, is meestal ook beleid dat voor anderen werkt. Want wat zij nodig hebben – nabijheid, vertrouwen, maatwerk, tijd – is uiteindelijk menselijk basiswerk. Het verschil is alleen dat zij het zich minder kunnen veroorloven als dat ontbreekt. Daarom is het eerlijk om te zeggen: beleid is pas echt geslaagd als juist deze jongeren perspectief ervaren, en niet alleen de jongeren die al redelijk mee bewogen.

Van “hebben wij geleverd?” naar “hoe gaat het nu met jou?”

In veel systemen is de kernvraag: “hebben wij gedaan wat we moesten doen?” Zijn de trajecten uitgevoerd, zijn de uren geschreven, zijn de afspraken nagekomen? In een mensgerichte benadering verschuift de vraag: “wat betekent dit voor het leven van deze jongere nu?” Dat lijkt een kleine taalverschil, maar het verandert de manier van kijken.

De focus ligt dan niet meer op het afvinken van stappen, maar op de ervaring van jongeren zelf. Voelen zij zich gezien? Is er minder chaos in hun dagelijks leven? Is hun netwerk sterker geworden? Lukt het hen beter om school of werk vol te houden? Als het antwoord op die vragen “nee” is, helpt het weinig dat er formeel een traject is afgerond.

Bereik, duurzaamheid en erbij horen

Drie woorden keren telkens terug als het gaat om geslaagd beleid: bereik, duurzaamheid en erbij horen.

- Bereik: komen juist de jongeren in beeld die anders buiten het zicht blijven?
- Duurzaamheid: houdt de verbetering stand als de begeleiding minder wordt of een project afloopt?
- Erbij horen: ervaart een jongere dat hij of zij deel uitmaakt van school, werk, buurt en samenleving – niet als nummer, maar als mens?

Wanneer deze drie samenkomen, verandert de betekenis van “succes”. Het is dan niet genoeg dat iemand kort een baan heeft of even terug naar school gaat. Succes betekent dat er een basis ontstaat waarop iemand verder kan bouwen: met echte mensen om zich heen, met ruimte om te groeien en met de zekerheid dat hij of zij niet meteen wegvalt bij tegenslag.

De rol van hoop en erkenning

Er is nog een element dat in weinig cijfers voorkomt, maar in gesprekken met jongeren steeds naar voren komt: hoop. Het gevoel dat het ergens naartoe kan gaan; dat inspanning zin heeft; dat fouten niet het einde zijn, maar onderdeel van leren. Hoop hangt nauw samen met erkenning. Jongeren merken of zij bekeken worden als “risico”, “dossier” of “last”, of als iemand met verhaal, talent en mogelijkheden.

Beleid is pas geslaagd als het niet alleen problemen probeert te voorkomen of repareren, maar ook hoop voedt. Dat gebeurt wanneer jongeren merken dat volwassenen in hen investeren zonder garantie op snelle resultaten. Wanneer zij ervaren dat hun stem ertoe doet in school, in de wijk, in beleid. Wanneer ze niet alleen aangesproken worden op wat misgaat, maar ook op wat lukt.

Een andere manier van verantwoorden

Als we beleid langs deze lat leggen, verandert ook de manier van verantwoorden. Natuurlijk blijven cijfers nodig. Maar ze worden aangevuld met verhalen, ervaringen en langetermijnperspectief. Evaluaties vragen dan niet alleen: “wat leverde dit op na zes maanden?”, maar ook: “hoe ziet de situatie er na twee jaar uit? Welke relaties zijn er opgebouwd? Welke lessen zijn geleerd?”

Dat vraagt om moed van bestuurders en politici. Want het betekent dat succes minder snel zichtbaar is en niet altijd netjes in één diagram past. Tegelijkertijd levert het iets op wat die diagrammen nooit volledig kunnen vangen: de zekerheid dat jongeren niet alleen tijdelijk worden geholpen, maar werkelijk een stap vooruit kunnen zetten.

Samen verantwoordelijk

In de kern draait dit alles om gedeelde verantwoordelijkheid. Weerbare jongeren bestaan niet zonder weerbare omgevingen. Weerbare omgevingen ontstaan niet zonder een overheid die ondersteunt in plaats van overneemt. En geen van beiden houdt stand als beleid zich uitsluitend richt op aantallen in plaats van op levens.

Beleid is pas geslaagd als die drie lagen elkaar versterken: de jongere, de omgeving en het systeem. Als jongeren een netwerk hebben dat om hen heen staat, als buurten de ruimte krijgen om te dragen en te begrenzen, en als de overheid dat alles niet verstikt maar ondersteunt. Dan zijn dalende cijfers geen optisch effect meer, maar een afspiegeling van iets dat daadwerkelijk beter is geworden in het dagelijks leven.

Niet tevreden met “goed genoeg”

Zolang er jongeren zijn die onzichtbaar blijven, die van radar verdwijnen en die nergens echt landen, is het ongemakkelijk om te zeggen dat het “goed genoeg” is. Dat betekent niet dat alles mislukt is, maar het is ook geen reden om achterover te leunen. Het vraagt om een houding die zegt: we zijn een eind op weg, maar klaar zijn we pas als ook deze jongeren een plek hebben waar ze zich veilig, gezien en nodig voelen.

Misschien is dat wel de meest eerlijke maat voor succes: kunnen we, met droge ogen, tegen een jongere zeggen dat hij of zij er niet alleen voor staat? Als het antwoord daarop “ja” is – niet in theorie, maar in de praktijk van school, werk en buurt – dan is beleid meer dan een goed rapport. Dan is het een gedeelde belofte die, stap voor stap, waargemaakt wordt.

Peter Paul Doodkorte i.s.m. De Overkant & Verruim de horizon

info@doodkorte.nl